सशूलमानाहवदुग्रशब्दं सतोदभेदं पवनात्मकं तत् १। यच्छोषतृष्णाज्वरदाहयुक्तं पैत्तं सिरा यत्र भवन्ति पीताः। पीताक्षिविण्मूत्रनखाननस्य पित्तोदरम् २ तत्त्वचिराभिवृद्धि । यच्छीतलं शुक्लसिरावनद्धं गुरु स्थिरं शुक्लनखाननस्य । स्निग्धं महच्छोफयुतं ससादं कफोदरम् ३ तच्च चिराभिवृद्धि ।स्त्रियोऽन्नपानं नखरोममूत्रविडार्त्तवैर्युक्तमसाधुवृत्ताः। यस्मै प्रयच्छन्त्यरयो गरांश्च दुष्टाम्बुदूषीविषसेवनाद्वा । तेनाशु रक्तं कुपिताश्च दोषाः कुर्वन्ति घोरं जठरं त्रिलिङ्गम् ५। तच्छीतवाताभ्रसमुद्भवेषु विशेषतः कुप्यति दह्यते च । स चातुरो मूर्च्छति सम्प्रसक्तं पाण्डुः कृशः शुष्यति तृष्णया च । प्रकीर्त्तितं दूष्युदरन्तु घोरं प्लीहोदरम् कीर्त्तयतो निबोध । विदाह्यभिष्यन्दिरतस्य जन्तोः प्रदुष्टमत्यर्थमसृक् कफश्च । प्लीहाभिवृद्धिं सततं करोति प्लीहोदरम् ५ तत्प्रवदन्ति तज्ज्ञाः । वामे च पार्श्वे परिवृद्धिमेति विशेषतः सीदति चातुरोऽत्र । मन्दज्वराग्निः कफपित्तलिङ्गैरुपद्रुतः क्षीणबलोऽतिपाण्डुः। सव्येतरस्मिन् यकृति प्रदुष्टे ज्ञेयं यकृद्दाल्युदरं तदेव । तस्यान्त्रमन्नैरुपलेपिभिर्वा बालाश्मभिर्वा सहितैः पृथग्वा । सञ्चीयते तत्र मलः सदोषः क्रमेण नाड्यामिव सङ्करोहि । निरुध्यते चास्य गुदे पुरीषं निरेति कृच्छ्रादपि चाल्पमल्पम् । हृन्नाभिमध्ये परिवृद्धिमेति यच्चोदरं विट्समगन्धिकञ्च । प्रच्छर्दयत् बद्धगुदं ६ विभाव्यं ततः परिस्राव्युदरं निबोध । शल्यं यदन्नोपपहितं तदन्त्रं भिनत्ति यस्यागतमन्यथा वा । तस्मात् स्रुतान्त्रात्सलिलप्रकाशः स्रावः स्रवेद्वै गुदतस्तु भूयः । नाभेरधश्चोदरमेति वृद्धिं निस्तुद्यतेऽतीव विदह्यते च । एतत्परिस्राव्युदरं ७ प्रदिष्टं दकोदरं कीर्त्तयतो निबोध । यः स्नेहपीतोऽप्यनुवासितो वा वान्तो विरिक्तोऽप्यथ वा निरूढः । पिबेज्जलं शीतलमाशु तस्य स्रोतांसि दुष्यन्ति हि तद्वहानि । स्नेहोपलिप्तेष्वथ वापि तेषु दकोदरम्पूर्ववदभ्युपैति । स्निग्धं महत्सम्परिवृत्तनाभि भृशोन्नतं पूर्णमिवाम्बुना च । यथा दृतिः क्षुभ्यति कम्पते च शब्दायते चापि दकोदरं ८ तत् । आध्मानं गमनेऽशक्तिर्दौर्बल्यं दुर्बलाग्निना । शोफः सदनमङ्गानां सङ्गो वातपुरीषयोः । दाहस्तृष्णा च सर्वेषु जठरेषु भवन्ति हि । अन्ते सलिलभावन्तु भजन्ते जठराणि तु । सर्वाण्येव परीपाकात्तदातानि विवर्ज्जयेत्" । विस्तरस्तु भा०प्र० दृश्यः । गर्भपातनजारोगा यकृत्प्लीहजलोदराः इत्युक्तेः पुंस्त्वमपि । ५अल्पे त्रि०"उदरमन्तरं कुरुते" श्रुतिः

उदरग्रन्थि पु० उदरे ग्रन्थिरिव । गुल्मरोगे हेम०। गुल्मशब्दे विवृतिः उदरगुल्मोऽप्यत्र पु०"इक्षोर्विकारहारी च भवेदुदरगुल्मवान्" शाता०स्मृतिः । [उदरबन्धवस्त्रे हेम०

उदरत्राण न० उदरं त्रायतेऽनेन त्रै–ल्युट् । (कमरबन्ध)

उदरथि पु० उद्+ऋ–घथिन् । समुद्रे उज्ज्वलदत्तः ।

उजरपिशाच त्रि० उदरे तत्पूर्त्तौ पिशाच इव । सर्व्वान्नभक्षके हेमच० । [ल्येन पूरयित्वेत्यर्थे ।

उदरपूरम् अव्य०उदर+पूर–साकल्ये णमुल् । उदरं साक-

उदरम्भरि त्रि० उदरं बिभर्त्ति भृ–खि मुम् च । पञ्चयज्ञाद्यकरणेनात्मोदरमात्रपोषके ।

उदररोग पु० ६त० । (उदरी) इति ख्याते रोगे । उदर शब्दे विवृतिः । उदरव्याधिरप्यत्र"कदलीयवक्षारन्तु पानीयेन प्रसाधितम् । तदास्वादेन नश्यन्ति उदरव्याधयोऽखिलाः" गरु० पु० ।

उदरवत् त्रि० वृद्धमुदरमस्त्यस्य तुन्दादि० वृद्धतायाम् मतुप् मस्य वः । वृद्धदुदरयुक्ते । पक्षे–ठन् । उदरिक इनि । उदरिन् पिच्छा० इलच् । उदरिल उक्तार्थे त्रि० इनौ मतौ च स्त्रियां ङीप् ।

उदरशय पु० उदरे शेते शी–पार्श्वा० अच् । गर्भशये

उदरशाण्डिल्य पु०ऋषिभेदे "हृद्यश्चोदरशाण्डिल्यः पाराशर्य्यः कृषीवलः"भा०स०७अ०। "तं हैतमतिधन्वा शौनकः उदरशाण्डिल्यायोक्त्वोवाच" छा० उ० ।

उदराध्मान न० ६त० । (पेटफाँपा) रोगभेदे । तत्कारणमुक्तं सुश्रु०"कषायः संग्राहको रोपणः स्तम्भनः शोधनो लेखनः शोषणः पीड़नः क्लेदोपशोषणश्चेति स एवं गुणोऽप्येकएवात्यर्थमुपसेव्यमानोहृतपीड़ास्यशोषोदराध्मानवाक्यग्रहमन्यास्तम्भगात्रस्फुरणचुमुचुमायनाकुञ्चनाक्षेपणप्रभृतीन् जनयति" । तच्चाजीर्णस्य लिङ्गं तदप्युक्तं सुश्रुते तच्च उद्गिरणशब्दे वक्ष्यते ।

उदरामय पु० उदरस्यामं रोगं याति नयति या–क । स्वनामख्याते रोगे अतिसारशब्दे पृ० विवृतिः । "शीतं मधुयुतं कृत्वा पाययेतोदरामये" "शर्करोपहितं शीतं पाययेच्चोदरामये" सुश्रु० ।

उदरावर्त्त पु० उदरे आवर्त्त इव गभीरत्वात् । नाभौ ।

उदरिणी स्त्री० उदरं तत्स्थगर्भोऽस्त्यस्याः इनि ङीप् । गर्भिण्याम् ।

उदर्क पु०उद्+अर्क–अर्च-वा घञ् । १उत्तरकाले २भाविफलके शुभाशुभकर्म्मणि च । "तद्भवत्यसुखोदर्कं जीवतश्च मृतस्य च"